

До разової спеціалізованої вченої ради
у Донецькому державному
університеті внутрішніх справ

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора
Цехана Дмитра Миколайовича
на дисертацію Бондаренка Вячеслава Васильовича «Корупційні ризики
у кримінальному досудовому провадженні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної тематики дисертаційного дослідження

Своєчасність і актуальність дисертаційного дослідження Бондаренка Вячеслава Васильовича «Корупційні ризики у кримінальному досудовому провадженні» зумовлюються сучасним станом розвитку української держави та вдосконалення правової системи, для яких проблема корупції залишається однією з ключових системних загроз. Корупційні прояви істотно деформують механізми публічного управління, підривають принцип верховенства права, нівелюють гарантії прав і свобод людини в цілому та знижують ефективність функціонування органів державної влади, насамперед правоохоронних і судових інституцій.

В умовах воєнного стану проблема корупції набуває особливої ваги, оскільки це безпосередньо впливає на стійкість правопорядку, довіру суспільства до державних органів влади, а також на спроможність реалізовувати свої базові функції, пов'язані із забезпеченням безпеки, законності та захисту прав людини. У цьому контексті будь-які корупційні прояви або корупційні ризики у сфері кримінальної юстиції мають не лише правовий, а й суспільно-безпековий вимір.

Водночас серйозні виклики щодо протидії корупції постають перед кримінальним досудовим провадженням, в межах якого проводяться

процесуальні дії та приймаються процесуальні рішення, що певним чином впливають на обмеження прав і свобод людини. Наявність корупційних ризиків на етапі внесення відомостей до ЄРДР, визначення підслідності, повідомлення про підозру, обрання запобіжних заходів, збирання та оцінки доказів створює передумови для вибіркового правозастосування, порушення принципу рівності перед законом і судом та зловживання процесуальними повноваженнями.

Актуальність дослідження посилюється також тим, що попри наявність розвиненого антикорупційного законодавства та інституційної системи запобігання корупції, питання корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні досі залишаються недостатньо систематизованими у межах науки кримінального процесуального права. Значна частина наукових розробок зосереджується або на кримінально-правовій характеристиці корупційних правопорушень, або на загальних засадах антикорупційної політики, залишаючи поза належною увагою саме процесуальні механізми виникнення корупційних ризиків під час досудового кримінального провадження. У цьому зв'язку обраний напрям дисертаційного дослідження є своєчасним і науково затребуваним, оскільки спрямований на комплексний аналіз корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні, їх детермінації та шляхів мінімізації з урахуванням сучасних умов функціонування кримінальної юстиції. Тема відповідає актуальним потребам правозастосовної практики, завданням реформування правоохоронної системи та пріоритетам розвитку науки кримінального процесуального права.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Подане дисертаційне дослідження В. В. Бонадерко характеризується високим науковим рівнем, що проявляється як у глибині теоретичного аналізу, так і в здатності автора поєднати доктринальні положення науки кримінального процесуального права з актуальними потребами правозастосовної практики. Робота демонструє сформованість наукового

мислення здобувача, вміння критично осмислювати існуючі підходи та пропонувати власні аргументовані наукові позиції.

У процесі підготовки дисертації автором опрацьовано значний масив наукових джерел, що охоплюють праці провідних сучасних учених у сфері кримінального процесу, антикорупційної політики, теорії держави і права та суміжних галузей юридичної науки. Такий підхід свідчить про ґрунтовне володіння станом наукової розробки проблематики та здатність інтегрувати різні наукові концепції у межах єдиного дослідницького задуму.

Високий науковий рівень дисертації підтверджується також її чіткою структурною логікою та внутрішньою узгодженістю змісту. Кожен розділ органічно пов'язаний із загальною метою дослідження, а отримані наукові результати послідовно розвивають і доповнюють один одного, формуючи цілісну концепцію дослідження корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні. Науковий рівень дисертаційної роботи додатково засвідчується належною апробацією її основних положень у наукових публікаціях здобувача. Опубліковані наукові статті та тези доповідей відповідають тематиці дисертації, відображають її ключові результати та демонструють послідовність наукових інтересів автора. Це свідчить про системний характер наукового пошуку та вміння представляти результати дослідження у професійному науковому середовищі.

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що науковий рівень дисертаційної роботи є високим, а її зміст відзначається методологічною виваженістю, концептуальною цілісністю та внутрішньою логічною узгодженістю, що відповідає сучасним вимогам до дисертаційних досліджень у галузі кримінального процесуального права.

Наукова новизна представлених результатів

Наукова новизна дисертаційного дослідження чітко визначена у вступі роботи та належним чином конкретизована у відповідних розділах і висновках. Вона полягає у комплексному, системному дослідженні корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні як

самостійного об'єкта наукового аналізу в межах науки кримінального процесуального права. При цьому низка положень, викладених та обґрунтованих у межах дослідження відповідають ознакам наукової новизни. Зокрема дисертантом вперше: сформульовано авторське поняття «корупційні ризики у кримінальному досудовому провадженні» як сукупності зовнішніх та внутрішніх чинників, що здатні прямо чи опосередковано впливати на об'єктивність, неупередженість і законність діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, суду та інших зацікавлених осіб, створюючи потенційну можливість здійснення недоброчесної діяльності в обмін на неправомірну вигоду матеріального чи нематеріального характеру; обґрунтовано багаторівневу класифікацію корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні, здійснену за такими критеріями: етапи досудового кримінального процесу; суб'єкти прийняття рішень; форми прояву ризиків; ступінь їх впливу на ефективність досудового розслідування. Така класифікація уможливорює побудову узагальненої антикорупційної платформи для оцінювання вразливості досудового розслідування; запропоновано комплекс заходів щодо усунення корупційних ризиків у межах кримінального досудового провадження шляхом алгоритмізації кримінальних процесуальних процедур, впровадження цифрових інструментів контролю, посилення процесуальної прозорості та забезпечення ефективного внутрішнього моніторингу прийняття рішень.

Крім цього автор не оминув увагою положення, що було удосконалено, а саме наукове положення щодо сутності формування корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні. Обґрунтовано, що природа формування корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні є багатофакторною, яка поєднує прогалини нормативно-правового регулювання, організаційно-управлінські дисфункції суб'єктів кримінального досудового провадження, вплив корпоративних інтересів на зацікавлених учасників кримінального досудового провадження, а також наявність толерантного ставлення останніх до порушень доброчесності серед окремих

співробітників правоохоронних органів; теоретичне положення щодо об'єктивних та суб'єктивних критеріїв класифікації корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні. Встановлено, що до об'єктивних критеріїв необхідно відносити розмитість процесуальних норм, а до суб'єктивних – етичні установки учасників кримінального досудового провадження; доктринальне положення щодо визначення латентних проявів корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні. Доведено, що латентними проявами корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні є: нормативні прогалини; правомірний формалізм у практичній діяльності; допущення процедурних затягувань та зловживань тощо.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Поставлене у дисертаційному дослідженні наукове завдання виконано у повному обсязі та на високому науковому рівні. Здобувачем продемонстровано здатність самостійно формулювати наукові проблеми, визначати адекватні шляхи їх розв'язання та досягати поставленої мети із застосуванням сучасного методологічного інструментарію науки кримінального процесуального права. У роботі чітко простежується усвідомлений вибір методології дослідження, яка відповідає його предмету, меті та завданням.

Здобувач виявив належний рівень оволодіння філософськими, загальнонауковими та спеціально-юридичними методами пізнання, уміло поєднавши їх у межах цілісного дослідницького підходу. Застосування діалектичного, системного, формально-логічного, порівняльно-правового та інших методів здійснюється не формально, а з чітким усвідомленням їх евристичного потенціалу. Особливо слід відзначити здатність здобувача інтегрувати теоретичні положення з результатами емпіричних досліджень, що свідчить про сформовані навички наукового аналізу та узагальнення. Результати опрацювання статистичних даних, матеріалів кримінальних

проваджень та соціологічних опитувань органічно включені у загальну логіку дослідження та використовуються для підтвердження теоретичних висновків.

Рівень виконання поставленого наукового завдання також підтверджується здатністю здобувача формулювати аргументовані висновки й практично орієнтовані рекомендації, що ґрунтуються на проведеному аналізі та не виходять за межі предмета дослідження. Це свідчить про належний рівень наукової зрілості автора та сформованість його методологічної культури.

У цілому дисертаційна робота В. В. Бонадеркно демонструє високий рівень оволодіння ним методологією наукової діяльності, здатність до самостійного наукового пошуку та критичного осмислення складних проблем кримінального процесуального права, що повністю відповідає вимогам, які висуваються до здобувачів ступеня доктора філософії в галузі право.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Результати дисертаційного дослідження мають суттєве теоретичне та практичне значення для розвитку науки кримінального процесуального права і вдосконалення механізмів запобігання корупції у сфері кримінального досудового провадження. Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні наукових уявлень про сутність, природу та структуру корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні. Сформульовані у дисертації наукові положення розширюють понятійно-категоріальний апарат науки кримінального процесуального права, сприяють уточненню доктринальних підходів до розуміння корупційної вразливості процесуальних механізмів та формують підґрунтя для подальших теоретичних досліджень у цій сфері. Запропоновані класифікації, моделі та концептуальні підходи можуть бути використані як методологічна основа для подальшого розвитку теорії антикорупційного забезпечення кримінального процесу.

Практичне значення одержаних результатів виявляється у можливості їх безпосереднього застосування у правотворчій та правозастосовній діяльності. Сформульовані у дисертації рекомендації щодо мінімізації

корупційних ризиків, удосконалення процесуального контролю і нагляду, алгоритмізації та цифровізації окремих процедур кримінального досудового провадження можуть бути використані під час підготовки та коригування нормативно-правових актів. Вагомим є і прикладний потенціал запропонованої системи індикаторів виявлення корупційних ризиків («red flags»), яка може бути інтегрована у практику діяльності органів досудового розслідування з метою превентивного виявлення корупційно небезпечних процесуальних рішень. Окремі положення дослідження можуть бути використані у процесі підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів, суддів і прокурорів.

Результати дисертаційного дослідження також мають значення для освіти, оскільки можуть бути використані у навчальному процесі при викладанні дисциплін кримінального процесуального спрямування, підготовці навчально-методичних матеріалів, а також у науково-дослідній роботі здобувачів вищої освіти.

Узагальнюючи, доцільно констатувати, що теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження мають самостійний характер, характеризуються науковою обґрунтованістю та прикладною спрямованістю, що підтверджує їх значущість для розвитку науки кримінального процесуального права та вдосконалення антикорупційної практики у сфері кримінального досудового провадження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності

Зміст дисертаційного дослідження вирізняється логічною побудовою, концептуальною цілісністю та внутрішньою завершеністю. Структура роботи є науково виваженою та відповідає поставленій меті й завданням дослідження, що забезпечує послідовне й аргументоване розкриття обраної проблематики.

У вступі належним чином обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено його методологічні засади, наукову новизну та практичне значення. Це створює чітке уявлення

про науковий задум роботи та напрями його реалізації. Перший розділ має теоретико-методологічний характер і слугує науковим підґрунтям для подальшого аналізу. У ньому системно висвітлено стан наукової розробки проблеми, уточнено понятійно-категоріальний апарат і запропоновано класифікацію корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні. Зміст цього розділу свідчить про глибоке опрацювання теоретичних джерел і здатність автора критично осмислювати наукові підходи. Другий розділ відзначається прикладною спрямованістю та присвячений аналізу корупційних ризиків на окремих етапах кримінального досудового провадження. Автор послідовно розкриває особливості їх прояву, аргументовано пов'язуючи нормативні приписи з практикою їх реалізації. Такий підхід забезпечує переконливість висновків і демонструє вміння застосовувати теоретичні положення до аналізу реальних проблемних випадків. Третій розділ містить аналіз причин виникнення корупційних ризиків та обґрунтування комплексу заходів щодо їх усунення. Запропоновані рекомендації мають системний характер, ґрунтуються на результатах попередніх розділів і не виходять за межі предмета дослідження, що свідчить про цілісність авторського підходу.

Висновки дисертації є логічним підсумком проведеного дослідження, узагальнюють отримані наукові результати та чітко кореспондують із поставленими завданнями. Вони підтверджують досягнення мети дослідження та його завершений характер. У цілому зміст дисертації свідчить про її наукову завершеність, внутрішню узгодженість і структурну цілісність. Робота є концептуально вибудованою, позбавленою фрагментарності чи необґрунтованих відступів, що дозволяє розглядати її як самостійне, повноцінне та завершене наукове дослідження актуальної проблеми науки кримінального процесуального права.

Дотримання правил академічної доброчесності

Аналіз дисертаційного дослідження В. В. Бондаренка «Корупційні ризики у кримінальному досудовому провадженні» свідчить про належне

дотримання принципів академічної доброчесності, визначених законодавством України та етичними стандартами наукової діяльності. Робота має самостійний характер, відзначається цілісністю авторського задуму та послідовністю наукової аргументації. У тексті дисертації правильно використано наукові джерела, а всі запозичені ідеї, концепції, положення та фактичні дані належним чином ідентифіковані шляхом посилань на відповідні джерела. Спосіб викладу матеріалу, логіка побудови аргументації та стиль наукового аналізу свідчать про переважання власних наукових узагальнень і висновків автора, що унеможливорює ототожнення роботи з існуючими дослідженнями.

У дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження. Теоретичні положення, емпіричні матеріали та статистичні дані подані послідовно та узгоджуються між собою, що свідчить про їх достовірність і добросовісне використання. Автор не допускає маніпулятивного тлумачення джерел або вибіркового використання матеріалів з метою штучного підтвердження власних висновків. Дотримання принципів академічної доброчесності підтверджується також належною апробацією результатів дослідження у наукових публікаціях, які відповідають тематиці дисертації та відображають її основні наукові результати. Це свідчить про відкритість і прозорість наукового пошуку, а також про готовність здобувача до наукової комунікації у професійному середовищі. У цілому дисертаційне дослідження виконане з дотриманням правил академічної доброчесності, а наукова діяльність здобувача відповідає вимогам академічної етики, що є важливою передумовою достовірності отриманих наукових результатів.

Зауваження та/або дискусійні питання щодо положень дисертації

Попри загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, високий науковий рівень його виконання та безсумнівну актуальність порушеної проблематики, окремі положення роботи мають дискусійний характер і можуть слугувати підґрунтям для подальшої наукової полеміки, що

є природним і навіть бажаним для комплексних досліджень у сфері кримінального процесуального права.

1. В межах підрозділу 1 дисертації, присвяченому аналізу стану наукової розробки проблеми корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні, автором змістовно опрацьовано сучасні доктринальні підходи та наукові позиції багатьох процесуалістів (с. 22-43). Водночас, варто зауважити, що в підрозділі дисертант не приділяє належної уваги аналізу історичних передумов виникнення та поширення корупційних ризиків у кримінальному провадженні, зокрема на досудовій його стадії. Внаслідок цього дискусійним видається відсутність ретроспективного аналізу еволюції корупційних проявів і механізмів їх формування на різних етапах розвитку кримінального процесуального законодавства, що могло б поглибити розуміння причин їх стійкості та трансформації у сучасних умовах. Використання історичного підходу дозволило б розкрити витоки корупційної вразливості окремих процесуальних інститутів і надати дослідженню додаткової теоретичної глибини.

2. У підрозділі 2.2 дисертаційного дослідження дисертант слушно наголошує, що корупційними ризиками у кримінальному досудовому провадженні є сукупність зовнішніх та внутрішніх чинників, що здатні прямо чи опосередковано впливати на об'єктивність, неупередженість і законність діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, суду та інших зацікавлених осіб, створюючи потенційну можливість здійснення недоброчесної діяльності в обмін на неправомірну вигоду матеріального чи нематеріального характеру (с. 57). Водночас під час дослідження поняття корупційних ризиків не подано авторського бачення змісту та структури зазначених зовнішніх і внутрішніх чинників. Власне відсутня їх систематизація, розмежування та співвідношення, що ускладнює розуміння запропонованого визначення та звужує його аналітичний потенціал. Розкриття змісту таких чинників, із наведенням їх типових проявів у кримінальному досудовому провадженні, сприяло б підвищенню

концептуальної чіткості дослідження та посиленню його прикладної спрямованості.

3. Доволі дискусійною видається пропозиція автора щодо внесення змін і доповнень до ст. 177 КПК України, відповідно до якої у судовому рішенні слідчий суддя, суд зобов'язаний навести належне обґрунтування і мотиви, які підтверджують наявність мети застосування запобіжного заходу, визначеної цим Кодексом, а також існування ризиків, передбачених частиною першою цієї статті, що виправдовують покладення на підозрюваного, обвинуваченого відповідних процесуальних обов'язків (с. 225-226). Попри загальну спрямованість цієї пропозиції на посилення процесуальних гарантій та зменшення корупційних ризиків, виникає питання її практичної доцільності та процесуальної ефективності, адже зміст судового рішення фактично дублюватиме доводи сторони обвинувачення, викладені у клопотанні про застосування запобіжного заходу, без формування самостійної, критичної оцінки обставин кримінального провадження. Крім того, за умов значного процесуального навантаження на слідчих суддів така вимога може призвести до формалізації мотивувальної частини процесуальних рішень слідчого судді, що не завжди сприятиме досягненню передбачуваної мети.

4. Наведений дисертантом аналіз впливу громадського контролю на зниження корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні (с. 166-169) міг би набути більшої наукової актуальності та новизни за умови його розширення у порівняльно-правовому вимірі. Зокрема, доцільним видається систематизація основних засад громадського контролю за запобіганням корупції у досудовому кримінальному провадженні в окремих європейських державах з урахуванням євроінтеграційних прагнень України та імплементації європейських стандартів у національну правову систему. Крім того, наведення конкретних прикладів участі громадських організацій, антикорупційних ініціатив або інститутів громадянського суспільства у запобіганні корупції саме у сфері досудового кримінального провадження значно б підвищило прикладну цінність дослідження.

5. Аналізуючи результати емпіричного дослідження, викладені у Додатку В дисертації (с. 220-224), необхідно відзначити доцільність проведення анкетування як інструменту підтвердження висновків автора. Водночас відповідний емпіричний матеріал варто було представити більш розгорнуто шляхом надання розширеного опису отриманих результатів, що дозволило б глибше інтегрувати відповіді респондентів у контексті заявленої проблематики, виявити їх взаємозв'язок із теоретичними положеннями дослідження та окреслити значення цих результатів для практичної діяльності органів досудового розслідування. Це сприяло б підвищенню прикладної цінності дисертаційного дослідження та переконливості сформульованих висновків і наданих рекомендацій.

Проте зазначені дискусійні положення не знижують загальної наукової цінності дисертаційного дослідження, а, навпаки, підкреслюють його теоретичну глибину та відкритість до подальшого розвитку й наукового обговорення.

Висновки про відповідність дисертації встановленим вимогам

Проведене дисертаційне дослідження Бондаренка Вячеслава Васильовича «Корупційні ризики у кримінальному досудовому провадженні» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, виконаною з дотриманням установлених вимог до робіт на здобуття ступеня доктора філософії. За змістом, структурою, рівнем наукової обґрунтованості, новизною та практичною спрямованістю дисертація відповідає сучасним вимогам, що висуваються до наукових досліджень у галузі кримінального процесуального права. Дисертація відповідає положенням «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (із змінами), оскільки характеризується наявністю чітко сформульованої наукової мети, визначених об'єкта і предмета дослідження, обґрунтованої методології, належного рівня наукової новизни та завершених авторських висновків. За формальними

ознаками дисертаційна робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), зокрема щодо структури, логіки викладу матеріалу, оформлення посилань на джерела, списку використаних джерел і додатків. Крім того, дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), оскільки містить науково обґрунтовані результати, що мають істотне значення для розвитку науки кримінального процесуального права, належним чином апробовані та оприлюднені у фахових наукових публікаціях.

У сукупності викладене дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Бондаренка Вячеслава Васильовича «Корупційні ризики у кримінальному досудовому провадженні» виконано відповідно до встановлених нормативних вимог, а тому автор, що продемонстрував належний рівень наукової підготовки, методологічної культури та здатності до самостійного наукового пошуку – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» (за спеціальністю 081 «Право»).

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор юридичних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри оперативно-
розшукової та поліцейської діяльності
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Дмитро ЦЕХАН